

ВИСНОВОК

**про наукову новизну, теоретичне та практичне значення
результатів дисертації Дутки Оксани Ярославівни
«Параметризація іменникової омонімії з компонентом-запозиченням
в українській мові», поданої на здобуття наукового ступеня
доктора філософії за спеціальністю 035 Філологія**

Актуальність теми дисертації

Останніми десятиліттями в результаті глобалізації різних процесів в економіці, науці, культурі, інформаційному просторі, наслідки яких істотно впливають на розвиток мови, сприяють формуванню нових понять, появі нових термінів, швидкому проникненню їх до загальнолітературної мови, значно поширюються й поглиблюються різні мовні контакти. Таке поширення й поглиблення мовних контактів, серед іншого, актуалізує розгляд наукових проблем у межах лексичної системи контактних мов, оскільки одиниці лексичної системи кожної з них найбільш чутливо відображають усі зміни, які відбуваються в суспільстві, демонструють особливості категоризування дійсності тощо.

Серед зацікавлень лінгвістів щодо порушеної проблеми чільне місце відведено дослідженням можливостей розвитку різних типів логіко-сміслових відношень, детермінованих національною специфікою тієї чи тієї мови. Одним з таких типів логіко-сміслових відношень і є омонімії, зокрема ті, що постають між компонентами-запозиченнями, які, адаптовані українською мовою, поповнили її власний мовний ресурс і з часом на тлі яких постала внутрішньомовна омонімія. У лінгвоукраїністиці на сьогодні немає встановленого корпусу таких омонімів, а тим паче комплексного параметризування їх (з урахуванням формату взаємодії мов, ступеня й повноти омонімії тощо), а розв'язання цих завдань на часі, що сприяло б стандартизації й кодифікації значного за обсягом лексичного матеріалу, з'яву якого й зумовили стрімкі зміни в суспільстві. З огляду на сказане актуальність дисертаційної праці Дутки О. Я. не викликає жодного сумніву.

Зв'язок теми дисертації з державними програмами, науковими напрямами університету та кафедри.

Дисертацію виконано в межах наукової теми кафедри української мови Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка «Український мовний простір: лінгвокогнітивний, лінгвокультурологічний та лінгвопоетичний аспекти», а з 2024 року – «Українська мовна картина світу: етнолінгвістичний, культурологічний вимір».

Особиста участь авторки в одержанні наукових та практичних результатів, що викладені в дисертаційній роботі

Дисертаційну роботу виконано на кафедрі української мови Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Науковий керівник – доктор філологічних наук, професор Кушлик О. П.

Проаналізувавши звіт подібності щодо перевірки на плагіат, рецензенти дійшли висновку, що дисертаційна робота Дутки О. Я. є результатом самостійних досліджень здобувачки і не містить елементів плагіату та запозичень. Використані ідеї, результати й тексти інших авторів мають покликання на відповідне джерело.

Основні положення дисертації висвітлено в 12 одноосібних публікаціях. Серед них 7 статей опубліковано в наукових фахових виданнях України, 3 статті – в інших виданнях України, 2 публікації – у матеріалах наукових конференцій.

Одну статтю опубліковано у співавторстві в журналі, індексованому в накометричній базі Web of Science. Особистий внесок Дутки О. Я. (становить 40 %) полягав у тому, щоб, по-перше, ґрунтовно проаналізувати аспекти вивчення в лінгвоукраїністиці векторів комунікативної діяльності як категорії комунікативної лінгвістики і, по-друге, визначити рівень соціолінгвістичної чутливості до використання омонімії з компонентом-запозиченням у процесі комунікації.

Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів та запропонованих автором рішень, висновків, рекомендацій

Наукові положення і висновки є достовірними та обґрунтованими, оскільки вони підтверджені фактичними даними, узгоджені з теоретичними засадами, перевірені за результатами апробації на різного штибу конференціях.

Успішному виконанню завдань і досягненню внаслідок цього мети сприяло належне методологічне підґрунтя, яке охопило, з одного боку, праці теоретиків з порушеного кола питань, а з іншого – адекватні методи дослідження (як загальнонаукові, зокрема індукції, дедукції, моделювання, суцільного добору, синтезу тощо, так і спеціальні лінгвістичні, серед них *порівняльно-історичний* з елементами методики етимологічного аналізу (для з'ясування походження того чи того запозичення, яке зумовило на подальших етапах розвитку мови-реципієнта омонімію) та відносної хронології (для встановлення орієнтовного часу фіксування омонімії); *описовий* з методиками інвентаризації, сегментації, таксономії й інтерпретації (для визначення корпусу фактичного матеріалу, об'єднання його в структурні типи з метою улогічнення його класифікації та окреслення характерних ознак), *структурний* з його методиками, передусім опозиційного аналізу (для встановлення асиметричних відношень у межах аналізованих мовних одиниць), компонентного аналізу (для визначення семантичної структури компонентів омонімної пари чи омонімного ряду), словникових дефініцій (для укладання відмінності у значеннях аналізованих лексем), – забезпечило стрункість, послідовність аналізу омонімії з компонентом-запозиченням та адекватність характеристики її параметрів), які забезпечили ґрунтовність, стрункість та послідовність викладу описуваного матеріалу.

Вірогідність одержаних результатів і узагальнень засвідчує відповідний обсяг фактичного матеріалу, одержаного методом суцільного добору зі тлумачних словників української мови (зокрема, «Словника української мови в

11 томах», «Словника української мови у 20 томах», «Великого тлумачного словника сучасної української мови» (за ред. В. Бусела), «Сучасного тлумачного словника української мови» (укл. Н. Кусайкіна, Ю. Цибульник)), зі словників омонімів, серед іншого «Словника омонімів української мови» О. Демської, І. Кульчицького, доповнених даними словників іншомовних слів різних років та перекладних словників; етимологію походження запозичення простежено за етимологійними словниками різних мов, а також історичними словниками української мови й словниками української мови кінця XIX – початку XX ст.

Ступінь новизни основних результатів дисертації порівняно з відомими дослідженнями аналогічного характеру

У дисертації Дутки О. Я. «Параметризація іменникової омонімії з компонентом-запозиченням в українській мові» уперше в лінгвоукраїністиці *створено корпус* омонімів прицільно з компонентом-запозиченням, що є важливим для того, щоб простежити тенденції розвитку словникового складу української мови й окреслити перспективи його розширення, визначити ступінь динамізму українського лексикону з урахуванням, серед іншого, й частки запозичень з інших мов, установити показник валідності дії закону мовної економії та мовних зусиль за рахунок омонімізації тих чи тих значень; *удокладнено критерії* розмежування омонімії і полісемії з огляду на об'єкт дослідження; *систематизовано* паспортизацію омокомплексів у тих чи тих лексикографічних працях; *параметризовано* омоніми з опертям на відповідні для кожної ситуації критерії, детерміновані кількістю мов, які слугують донорами для того чи того запозичування і які водночас визначають подальші параметри для опису конкретної омонімії: у межах запозичування з однієї мови на послідовність опису матеріалу впливає кількісне наповнення лексико-семантичних груп, лексеми яких спроможні розвивати омоніміїні відношення; серед релевантних параметрів – кількість запозичених омокомпонентів з мови-донора (з відповідним установленням омпар та оморядів); ступінь й повнота омоніміїності; у межах запозичувань з двох і більше мов послідовність опису омокомплексів залежить від кількісного наповнення моделі, яка репрезентує той чи той тип омоніміїних відношень; релевантними показниками є репрезентативність мов-донорів, які прислужилися спершу для запозичування, а потім і розвитку на їхній основі омоніміїних відношень, а також ступінь й повнота омоніміїності.

Теоретичне та практичне значення результатів дисертації.

Використання результатів роботи

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що зроблені в результаті дослідження узагальнення є вагомим внеском у розвиток передусім лексикологічного вчення сучасної української літературної мови загалом і омонімії як одного з видів лексико-семантичних відношень зокрема. З урахуванням запозичень як компонентів омонімії удокладнено теоретичні положення щодо запозичування як незмінного процесу в розвитку тієї чи тієї

мови, позамовних чинників, які зумовлюють його; оновлено обсяг лексико-семантичних груп, мовні одиниці яких найчастіше зазнають запозичування; засвідчено валідність комплексу критеріїв розмежування омонімії й полісемії, чим поглиблено теорію розмежування омонімії й полісемії як лінгвальних явищ.

Сформульовані в дисертації положення сприяють подальшому становленню контактної лінгвістики (або лінгвістичної контактології), збагачуючи новими відомостями щодо системності, глибинності мовних контактів, причин, регулярності запозичування нових слів з однієї мови до іншої, наслідком чого, у випадку наявності в мові-реципієнті спільнозвучного слова (раніше засвоєного чи питомого), можливе постання омонімії. Висвітлені питання доповнюють також теорію мовної економії, згідно з якою омонімію вважають засобом економії мовних ресурсів, який сприяє компактності мовної системи.

Матеріали й узагальнення дисертації можуть бути використані в курсах викладання лексикології, семасіології, ономасіології, контактології сучасної української літературної мови в академічній практиці, а також у процесі викладання української мови у закладах загальноосвітньої і передвищої фахової освіти. Вони значною мірою прислужаться для укладання й перевидання лексикографічних джерел української мови; для написання підручників та посібників з української мови, а також будуть корисними як рекомендації для стандартизації та уніфікації терміносистем деяких фахових мов.

Перелік наукових праць, які відображають основні результати дисертації

Наукові праці у фахових виданнях України

1. Дутка О. Я. Омонімія в колі сучасних наукових проблем. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства* : зб. наук. праць. Ужгород, 2014. Вип. 19. С. 36–40.
2. Дутка О. Я. Запозичення з грецької та латинської мов як джерело омонімії в сучасній українській мові. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства* : зб. наук. праць. Ужгород, 2019. Вип. 24. С. 39–43.
3. Дутка О. Я. Роль французьких запозичень у розвитку омонімії української мови. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Філологія. Соціальні комунікації*. 2020. Т. 31 (70), № 2. С. 7–11.
4. Дутка О. Я. Грецькі та латинські запозичення у складі омонімів української мови. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету ім. Івана Франка. Серія : Філологічні науки (мовознавство)*. 2020. Вип. 14. С. 46–52.
5. Дутка О. Я. Збагачення омонімічного складу української мови внаслідок запозичень із германських мов. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Філологія. Соціальні комунікації*. 2021. Т. 32 (71). № 2. С. 20–26.

6. Дутка О. Я. Запозичення з трьох і більше мов як джерело омонімії української мови. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. Одеса, 2021. № 48. С. 63–65.

7. Дутка О. Я. Параметризація іменникової омонімії в комплексі «питоме слово – запозичення» як результату засвоєння слів з інших мов (на матеріалі англійської і німецької мов). *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету ім. Івана Франка. Серія : Філологічні науки (мовознавство)*. 2023. Вип. 19. С. 29–35.

Публікації, які включені до наукометричної бази Web of Science

8. Dutka O., Dzyubak N., Pabat V., Bevzo H., Tamozhska I. Formation and development of Ukrainian communicative vocabulary. *AD ALTA : Journal Of Interdisciplinary Research*. 2021. Issue XXIV. P. 132–136.

Наукові праці в інших виданнях України

9. Дутка О. Я. Германізми у складі омонімів сучасної української мови. *Молодий вчений*. 2020. № 3 (79). С. 144–148.

10. Дутка О. Я. Тюркізми як джерело поповнення омонімів сучасної української мови. *Науковий огляд*. 2020. № 3 (66). С. 162–174.

11. Дутка О. Я. Про деякі запозичення у складі омонімів української мови. *Студії з філології та журналістики* : зб. наук. праць / міжнар. редкол.: М. Вашичек, Н. Венжинович (відп. ред.), М. Горди та ін. Ужгород, 2020. Вип. 6. С. 34–38.

Наукові праці в матеріалах конференції

12. Дутка О. Я. Запозичення з двох мов (французької та інших) як джерело омонімії української мови. *Мова та література у полікультурному просторі* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (7–8 лютого 2020 року, м. Львів). Львів : ГО «Наукова філологічна організація «ЛОГОС», 2020. Ч. I. С. 78–82.

13. Дутка О. Я. Запозичення з двох мов у складі омонімічних рядів української мови. *Філологія та лінгвістика у сучасному світі* : матеріали Міжнародної науково-практ. конф. (28–29 серпня 2020, м. Запоріжжя). Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2020. С. 28–83.

Оцінка структури дисертації, її мови та стилю викладення

Дисертаційна праця складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списків наукової і довідкової літератури, а також додатків.

Список наукової літератури формують 337 позицій, з яких 51 – іноземними мовами; список довідкової літератури – 71 позиція. Дисертація містить 2 додатки (Додаток 1. Результати параметризування омонімії із компонентом-запозиченням; Додаток 2. Словник омонімів із компонентом-запозиченням), викладені на 95 сторінках.

Структура роботи та її оформлення відповідають вимогам, що ставляться до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Під час обговорення дисертації до неї не висунуто зауважень щодо самої суті роботи.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Дутки Оксани Ярославівни «Параметризація іменникової омонімії з компонентом-запозиченням в українській мові», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 035 Філологія, містить раніше не захищені й одержані автором самостійно наукові результати в галузі української філології, які удокладнюють теорію омонімії як універсального явища загалом і лексичного зокрема, сприяють стандартизації лексикону української мови з урахуванням запозичень як наслідку різних мовних контактів і динаміки омонімізування їх як внутрішньомовного ресурсу.

Дисертаційна робота Дутки Оксани Ярославівни «Параметризація іменникової омонімії з компонентом-запозиченням в українській мові» є самостійним, ґрунтовним, завершеним дослідженням, яке за своїм змістом, рівнем новизни й практичним значенням одержаних результатів відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. за № 40 та пп. 5-9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року за № 44 і може бути рекомендована до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Освіта / Гуманітарні науки 035 Філологія у разовій спеціалізованій вченій раді.

Голова засідання фахового наукового семінару, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови

Віра КОТОВИЧ

